

- प्र.4** खालीलपैकी प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) **16**
पं. शारंगदेव यांच्या 'संगित रत्नाकर' या ग्रंथातील अध्यायांचे विस्तृत विवेचन करा.
किंवा
सामदेव काळात संगीताचे स्वरूप कसे होते थोडक्यात लिहा.
- प्र.5** सविस्तर उत्तर लिहा. **16**
प्रातिशाख्य म्हणजे काय ते सांगून प्रातिशाख्य ग्रंथ व त्याच्या शाखांविषयी विस्तृत माहिती लिहा.

Seat No.	
----------	--

**M.A. (Indian Music) (Semester - I) (New) (CBCS) Examination:
March/April-2023**

History of Indian Music (From Vedic to 11th Century (MA20102))

Day & Date: Wednesday, 19-07-2023

Max. Marks: 80

Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Multiple choice questions.

16

- 1) How many swars are mentioned in Vedic literature?
 - a) 3
 - b) 5
 - c) 7
 - d) 12
- 2) By which name the high swar notes were used?
 - a) Udatt
 - b) Anudatt
 - c) Swarit
 - d) All the above
- 3) How many stages of swars have been considered in modern period?
 - a) 3
 - b) 2
 - c) 5
 - d) 7
- 4) How many Komal swars are there in North Indian music?
 - a) 4
 - b) 5
 - c) 3
 - d) 2
- 5) How many types of simple swars are there?
 - a) 1
 - b) 3
 - c) 7
 - d) 2
- 6) How many tones have Bharata Muni considered to be simple?
 - a) 2
 - b) 3
 - c) 4
 - d) 7
- 7) Which symbol is used to represent two matras in Paluskar lipi?
 - a) ○
 - b) ~
 - c) ⤿
 - d) ⤿
- 8) How many types of Prabandh geetas were there?
 - a) 4
 - b) 3
 - c) 5
 - d) 2
- 9) Who is the author of the book Kanth Kaumudi?
 - a) Bharat Muni
 - b) Mansingh Tomar
 - c) Krishnaghan Banerjee
 - d) Ramamatya
- 10) According to Indian philosophers, which purana is the oldest?
 - a) Vishnu Puran
 - b) Vayu Puran
 - c) Bruhadharm Puran
 - d) Markandey Puran
- 11) Who is the author of Brihaddeshi?
 - a) Bharat Muni
 - b) Sharing dev
 - c) Damodar Pandit
 - d) Matang muni

- 10) ताल झपताल की मात्रा ---- है।
 अ) 12 ब) 14
 क) 16 ड) 10
- 11) राग-चंद्रकंस चा वादी स्वर ---- व संवादी स्वर ---- आहे.
 अ) मध्यम-षड्ज ब) पंचम-षड्ज
 क) गांधार-निषाद ड) षड्ज-पंचम
- 12) ताल चौताल मध्ये ---- मात्रा आहेत.
 अ) 12 ब) 14
 क) 10 ड) 8
- 13) राग-मियाँ मल्हार चा थाट ---- मानला जातो.
 अ) बिलावल ब) काफी
 क) आसावरी ड) कल्याण
- 14) बड़ाख्याल गायकीसाठी ---- लयीचा वापर केला जातो.
 अ) विलंबित ब) मध्य
 क) द्रुत ड) अति विलंबित
- 15) बोल, सरगम, तराणा, आणि त्रिवट हे चार ही प्रकार एकाच बंदिश मध्ये साजरे केले जातात त्यास ---- असे म्हणतात.
 अ) ध्रुपद ब) धमार
 क) त्रिपट ड) चतरंग
- 16) राग-अहीर भैरव गायनाची वेळ ---- मानली जाते.
 अ) सायंकाल ब) दिन का प्रथम प्रहर
 क) दिन का तृतीय प्रहर ड) प्रातःकाल

प्र.2 थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- अ) राग-पूरिया कल्याण चा संपूर्ण शास्त्रीय परिचय लिहा.
 ब) त्रिवट या गीतप्रकारा बद्दल माहिती लिहा.
 क) ताल-चौताल ची संपूर्ण माहिती लिहा.
 ड) नट भैरव या रागाचा थोडक्यात परिचय लिहा.
 इ) ताल-सुलताल या तालाची माहिती आणि ठेका लिहा.
 ई) ध्रुपद या गायनशैलीची थोडक्यात माहिती लिहा.

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या.

- अ) राग-अल्हैया बिलावली ची संपूर्ण माहिती लिहा.
 ब) ताल-एकतालची माहिती एकपट, दुप्पट, तिप्पट, चौपट लिहा.
 क) तराणा या गीत प्रकाराची सविस्तर माहिती लिहा.
 ड) राग-यमनची माहिती आरोह-अवरोह पक्कड सविस्तर लिहा.

प्र.4 खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा.

- 1) राग—पुरिया कल्याण किंवा श्याम—कल्याण चा बडाख्याल व त्याचे दोन आलाप लिहा.
- 2) नाट्यगीता विषयी सविस्तर माहिती लिहा.

प्र.5 खालील प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा.

- 1) ध्रुपद या गीतप्रकाराची सविस्तर माहिती लिहा.

Seat No.	
----------	--

**M.A. (Indian Music) (Semester - I) (New) (CBCS) Examination:
March/April-2023**

Shastriya Sangeetache Kriyatmak Siddhant (MA20103)

Day & Date: Thursday, 20-07-2023

Max. Marks: 80

Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternatives from the options.

- 1) Thaata of raag Gujri todi is _____.
a) Bilaval
b) Todi
c) Kalyan
d) Bhairavi
- 2) Vadi swar of raag shyamkalyan is _____.
a) Gandhar
b) Nishad
c) Pancham
d) Shadj
- 3) In _____ taal sam and khali are on same matra.
a) Tintaal
b) Rudrataal
c) Rupak
d) Ektaal
- 4) The matra's present in Sultaal are _____.
a) 12
b) 14
c) 10
d) 16
- 5) The musical form of Dhrupad is used to sing in _____ taal.
a) Tintaal
b) Ektaal
c) Chautaal
d) Rupak
- 6) Tarana is used to sing in _____ laya.
a) Vilambit
b) Drut
c) Madhya
d) Ati Vilambit
- 7) The Jati of raag kedar is considered as _____.
a) Shadav-shadav
b) Sampurna-sampurna
c) Audav-sampurna
d) Audav-shadav
- 8) The group of ga ma dha dha pa ga ma re re sa is of _____ Raag.
a) Raag-Natbhairav
b) Raag-Gujri todi
c) Raag-Bhairav
d) Raag-Kedar
- 9) In taal Ektaal the khali (khali matra) is on _____ matra.
a) 3,7
b) 2,4
c) 9,11
d) 3,9
- 10) The total numbers of matra present in zaptal are _____.
a) 12
b) 14
c) 16
d) 10
- 11) The Vadi swar and Samvadi swar of raag Chandrakauns are _____.
a) Madhyam-Shadj
b) Pancham-Shadj
c) Gandhar-Nishad
d) Shadj-Pancham

- 9) फैय्याज खाँ चा जन्म केव्हा आणि कोठे झाला.
 अ) 1886 ला आगरा मध्ये ब) 1885 ला ग्वालियर मध्ये
 क) 1884 ला रामपूर मध्ये ड) 1883 ला इन्दोर मध्ये
- 10) मैसूर च्या दरबारमध्ये 'आफताबे मूसिकी' ही उपाधी फैय्याज खाँ यांना ---- साली दिली.
 अ) 1910 ब) 1911
 क) 1920 ड) 1917
- 11) पं. विष्णु दिगंबर पलुस्कर खालीलपैकी कोणाचे शिष्य होते.
 अ) भास्कर बुवा वझे ब) रामकृष्ण बुवा वझे
 क) बाळकृष्ण बुवा इचलकरंजीकर ड) विनायकराव पटवर्धन
- 12) ग्वालियर घराण्याची सुरुवात ---- यांनी केली.
 अ) हस्सू खाँ ब) नत्थन पीर बक्श
 क) निसार हुसेन ड) मेंहदी हुसेन
- 13) आगरा 'घराणा' ची ---- यांनी सुरुवात केली.
 अ) अलकदास ब) मूलकदार
 क) 1 आणि 2 दोन्ही ड) यापैकी नाही
- 14) 'आगरा' घराण्याचे कलाकार ---- यांच्यासोबत संबंध जोडत होते.
 अ) गोपाल नायक ब) सुयान खाँ
 क) खुदा बक्श ड) बील्वो भाई
- 15) सुगम संगीताच्या अंतर्गत येणाऱ्या भक्ती गीत या गीतप्रकारासाठी तबल्यावरती ---- हा ठेका वाजवतात.
 अ) तीनताल ब) एकताल
 क) भजनी ड) सूलताल
- 16) 'हे श्याम सुंदर, गेले दयायचे राहून, मेंदीच्या पानावर या प्रसिध्द ---- या संगीतकाराच्या आहेत.
 अ) अशोक पत्की ब) हृदयनाथ मंगेशकर
 क) सावळाराम ड) वसंत बापट

प्र.2 खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

16

- अ) शारंगदेव
 ब) मतंगदेव यांनी भारतीय संगीतासाठी दिलेले योगदान थोडक्यात लिहा.
 क) नाटयसंगीत या सूगम गीतप्रकारावर थोडक्यात चर्चा करा.
 ड) आगरा घराणा
 इ) बाळकृष्णबुवा इचलकरंजीकर यांनी महाराष्ट्रात केलेले संगीत कार्य सांगा.
 ई) पार्श्वदेव यांचे संगिताबद्दल योगदान काय आहे?

- प्र.3** खालीलपैकी प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **16**
- अ) बाळकृष्ण बुवा इचलकरंजीकर यांच्या जीवन कार्यावर चर्चा करा.
ब) पंडित विष्णु दिगंबर पलुस्कर यांनी भारतीय संगीतासाठी दिलेले योगदान यावर सविस्तर चर्चा करा.
क) सुगम संगीतातील/संगीतकारांचे कार्य लिहा.
ड) पंडित विष्णु नारायण भातखंडे यांचे संगीतातील कार्य स्पष्ट करा.
- प्र.4** खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा. **16**
- ग्वालियर घराणा यावर सविस्तर माहिती लिहा.
किंवा
उस्ताद फैय्याज खाँ यांचे चरित्र लेखन सविस्तर लिहा.
- प्र.5** सुगम संगीतातील वाटचालीत कवी गायक व संगीतकार यांच्या कार्यातील कार्यांनुरूप झालेले परिवर्तन या संबंधी विवेचन करा. **16**

Seat No.	
----------	--

Set P

**M.A. (Indian Music) (Semester - I) (New) (CBCS) Examination:
March/April-2023
Essay Writing - I (MA20107)**

Day & Date: Friday, 21-07-2023

Max. Marks: 80

Time: 03:00 PM To 06:00 PM

Instructions: 1) All questions are compulsory.

2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1 Choose the correct alternatives from the options.**16**

- 1) Sharang dev resided in the ruling court of _____ place.
 - a) Devgiri
 - b) Varangal
 - c) Khandesh
 - d) Marvad
- 2) The definition of raag deshi was popularized by the following _____ Scholar.
 - a) Matang dev
 - b) Khusro dev
 - c) Sharang dev
 - d) Taansen.
- 3) Sangit sarang Granth (Book) is by _____.
 - a) Bharatmuni
 - b) Sharangdev
 - c) Parshwdev
 - d) Matangdev
- 4) The inventor of Book 'Sangitratnakar' is _____.
 - a) Matang dev
 - b) Sharandev
 - c) Bharat
 - d) Ahobal
- 5) Parshavdev is a student of _____ scholar.
 - a) Mahadevacharya
 - b) Shankarcharya
 - c) Ramanucharya
 - d) Nishkaryacharya
- 6) Gandharva Mahavidyalaya was established in year 1901 at _____.
 - a) Lahor
 - b) Panjab
 - c) Patiyala
 - d) Delhi
- 7) In Maharashtra _____ Degree was given to the Balkrushnabuva Echalkarnjkar.
 - a) Padmashree
 - b) Raj Gayak
 - c) Raj Darbari
 - d) Raj Mantri
- 8) _____ Founded a singing society in Mumbai.
 - a) Pandit vishnudigambar
 - b) Ramkrushnabuva vaze
 - c) Balkrushnabuva Echalkaranjkar
 - d) Pt. Dinanath Mishra
- 9) When and where was Faiyyaj Khan born?
 - a) In 1886, at Aagra
 - b) In 1885, at Gvaliyar
 - c) In 1884, at Rampur
 - d) In 1883, at Indor
- 10) _____ gave the title 'Aftabe Musiki' to Fayiajkhaan in Maysur Darbar.
 - a) 1990
 - b) 1911
 - c) 1920
 - d) 1917

- 11) Pt. Vishnu Digambar Paluskar was a disciple of who among the following?
a) Bhaskar buva Vaze
b) Ramkrushna buva Vaze
c) Balkrushna buva Echalkaranjekar
d) Vinayakrao Patvardhan
- 12) Gwalior Gharana was started by _____.
a) Hassu khan
b) Nathan pir buksh
c) Nisar husen
d) Mehendi husen
- 13) Agra Gharana was started by _____.
a) Alakdas
b) Mulakdaar
c) 1 and 2 both
d) None of them
- 14) 'Agra' Gharana artistes were connecting with _____.
a) Gopal Nayak
b) Suyan Khan
c) Khuda bakshu
d) Billo bhai
- 15) On the instrument 'Tabla' _____ theka will played for musical form which is under sugam sangit.
a) Tintaal
b) Ektal
c) Bhajni
d) Sultaal
- 16) Who is the composer of 'He shyam sundar, Gele dyayache Rahun, & Mendichya panavar'?
a) Ashok patki
b) Hridaynath Mangeshkar
c) Saawaram
d) Vasanth

Q.2 Write Short Answers. (Any Four)**16**

- a) Sharangdev
b) Briefly write Matang dev's contribution to Indian classical music.
c) Briefly discuss on the "Natyasangit" musical type.
d) Write briefly information on Agra gharana.
e) Describe the work done by Balkrushnabuva Echalkarnajekar in Maharashtra.
f) What is parshvadev's contribution for music?

Q.3 Answer the following questions. (Any Two)**16**

- a) Discuss the life work of Balkrushna buva Echalkarnjekar.
b) Discuss Pt. Vishnu Digambar Paluskar's contribution for Indian classical music.
c) Write the works of composers in sugam sangit.
d) Explain the work of Pt. Vishnu Narayan Bhatkhande in the music

Q.4 Answer the following question in details. (Any One)**16**

Write detailed information on Gwalior Gharana.

OR

Write the biography of Ustad Faiyyaj Khan.

Q.5 Discuss the changes in the work of poets, Gayak or Musician in the movement of Sugam music.**16**

- 10) मतंग ऋषींच्या वेळी सारिकायुक्त ---- वीणा प्रचारात आली.
 अ) एकतंत्री ब) पिनाकी
 क) किन्नरी ड) यापैकी नाही
- 11) मतंगांच्या पूर्व कालातील वीणेशी मिळतीजुळती वीणा कोणती?
 अ) किन्नरी वीणा ब) विपंची
 क) पिनाकी वीणा ड) यापैकी नाही
- 12) सतारीचे जुने रूप असणाऱ्या ---- या वीणेला तीन तारा असतात.
 अ) चित्रवीणा ब) त्रितंत्री वीणा
 क) मत्तकोकीला ड) यापैकी नाही
- 13) वंश हे कोणत्या प्रकारचे वाद्य आहे?
 अ) सुषिर ब) तत्वाद्य
 क) घनवाद्य ड) यापैकी नाही
- 14) अष्टछाप कवींमध्ये सूरदास, कुंभनदास, कृष्णदास व परमानंद हे चार ---- यांचे शिष्य आहेत.
 अ) विठ्ठलनाथ गुसाईजी ब) वल्लभाचार्य
 क) गोविंदस्वामी ड) यापैकी नाही
- 15) भजन कीर्तनात श्रेष्ठ अशा आठ कवींच्या एकत्रित गटाला ---- हे नाव पडले.
 अ) अष्टछाप कवी ब) राजकवी
 क) कवीवर्ग ड) यापैकी नाही
- 16) गोविंदस्वामी, छीतस्वामी हे कुणाचे शिष्य आहेत?
 अ) वल्लभाचार्यांचे ब) विठ्ठलनाथांचे
 क) कृष्णदासांचे ड) यापैकी नाही

प्र.2 लघुत्तरी प्रश्न (कोणतेही 4)

16

- 1) धृपद व धृपदाच्या चार वाण्या यांची थोडक्यात माहिती द्या.
- 2) श्रुती स्वर संबंध स्पष्ट करा.
- 3) रागविबोध ग्रंथाविषयी थोडक्यात माहिती द्या.
- 4) शारंगदेव यांच्या संगीत रत्नाकर विषयी माहिती लिहा.
- 5) आचार्य भरताचे नाट्यशास्त्र याविषयी परिचयात्मक माहिती लिहा.
- 6) बृहद्देशी या ग्रंथाविषयी माहिती लिहा.

प्र.3 लघुत्तरी प्रश्न (कोणतेही 2)

16

- 1) अष्टछाप संतकवी याविषयी सविस्तर माहिती लिहा.
- 2) स्वरसप्तकाचा विकास याविषयी विस्तृत विवेचन करा.
- 3) पं. अहोबल यांच्या संगीत पारिजात याविषयी सविस्तर माहिती लिहा.
- 4) निबद्ध अनिबद्ध गानपरिचय याविषयी विस्तृत माहिती द्या.

- प्र.4 दीर्घोत्तरी प्रश्न. (कोणताही 1) 16**
- 1) तंतुवाद्यांचे प्रकार सांगुन वीणेच्या प्रकारांची माहिती लिहा.
किंवा
- 2) पं. व्यंकटमखी यांचे स्वर – याविषयी विस्तृत विवेचन करा.
- प्र.5 दीर्घोत्तरी प्रश्न. 16**
- मध्यकालीन भारतीय संगीताच्या इतिहासातील शास्त्रकारांच्या योगदानाविषयी विस्तृत विवेचन करा.

- 9) ताल दिपचंदी च्या एकूण मात्रा ---- आहेत.
 अ) 8 ब) 14
 क) 16 ड) 12
- 10) राग-बिहाग चा वादी स्वर ---- व संवादी स्वर ---- मानला जातो.
 अ) गांधार-निषाद ब) षड्ज-पंचम
 क) षड्ज-मध्यम ड) धैवत-गांधार
- 11) तराणा या गीत प्रकारांमध्ये ---- या वादयाचे बोल घेतले जातात. त्या गीतप्रकारला त्रिवट असे म्हणतात.
 अ) मृदंग ब) तबला
 क) ढोलकी ड) ढोलक
- 12) ध्रुपद गायकीचा अविष्कार सर्वात प्रथम ---- शतकात सुरु झाला.
 अ) बाराव्या ब) चौदाव्या
 क) पंधराव्या ड) यापैकी नाही
- 13) राग-गावती खालीलपैकी ---- थाटातून निर्माण होतो.
 अ) थाट- काफी ब) थाट-आसावरी
 क) थाट-कल्याण ड) थाट तोडी
- 14) प्राचीन काळामध्ये तराणा या गीत प्रकाराला ---- म्हटले जात.
 अ) स्तंभ गायकी ब) विलंबित गायकी
 क) द्रुज गायकी ड) उत्तरी गायकी
- 15) राग-झिंझोटी चा वादी स्वर ---- व संवादी स्वर ---- आहे.
 अ) गांधार-विषाद ब) षड्म-मध्यम
 क) पंचम-षड्ज ड) धैवत-गांधार
- 16) ताल- तिलवाडाच्या एकूण मात्रा ---- आहेत.
 अ) 12 ब) 16
 क) 14 ड) 11

प्र.2 खालीलपैकी टिपा लिहा. (कोणतेही चार)

16

- अ) राग-शुद्ध सारंग चा शास्त्रीय, परिचय थोडक्यात दया.
 ब) धम्मर या गीतप्रकाराविषयी थोडक्यात माहिती लिहा.
 क) राग- किखानी चा छोटाख्याल स्वरलिपीबद्ध करून लिहा.
 ड) ताल-झूमरा ची संपूर्ण माहिती लिहून त्याची एकपट-दुप्पट लिहा.
 इ) राग-मारुबिहाग चा संपूर्ण शास्त्रीय परिचय लिहा.
 ई) तराणा या गीतप्रकाराविषयी थोडक्यात माहिती लिहा.

प्र.3 खालीलपैकी प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

16

- अ) राग-मारुबिहाग किंवा राग बिहाग चा बडाख्याल दोन आलाप व दोन तानासह लिहा.
 ब) झूला या गीतप्रकाराविषयी सविस्तर माहिती लिहा.
 क) राग मियाँ की तोडी व बिलासखानी तोडीचे तुलनात्मक विवेचन करा.
 ड) ताल तिलवाडा किंवा तालाची संपूर्ण माहिती आणि त्याचबरोबर एकपट, दुप्पट, तिप्पट, चौपट लिहा.

प्र.4 खालीलपैकी प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) **16**
राग—गुर्जरी तोडीचा शास्त्रीय परिचय देऊन त्याचबरोबर बड़ाख्याल तीन आलाप व तीन तांनासह लिहा.

किंवा

धमार या गीतप्रकाराविषयी सविस्तर माहिती लिहा.

प्र.5 खालील दिलेल्या गीतप्रकारापैकी कोणत्याही दोन गीतप्रकारांची सविस्तरपणे चर्चा करा. **16**
अ) चैती
ब) कजरी
क) होरी

- 9) प्राचीन काळातील राजांची स्तुती करण्यासाठी वापरला जाणारा लोकसंगीतातील गीतप्रकार ---- होय.
 अ) लावणी
 ब) पोवाडा
 क) भजन
 ड) किर्तन
- 10) लावणी या प्रकारासाठी वापरले जाणारे वादय --- होय.
 अ) तबला
 ब) पखवाज
 क) ढोलकी
 ड) नगाडा
- 11) निसर्ग गीतांमध्ये ---- चे वर्णन केलेले असते.
 अ) पावसाचे
 ब) जंगलात घडणाऱ्या घटनांचे
 क) पक्षांचे
 ड) पाण्याचे
- 12) स्त्रीगीते यामध्ये ---- हा प्रकार मुक्तपणे वापरला जातो.
 अ) श्रमगीते
 ब) संस्कार गीते
 क) अंगाईगीते
 ड) ओवीगीते
- 13) मुलाला निजवण्यासाठी आई ---- या गीतांचा वापर करतात.
 अ) बालगीते
 ब) ओवी
 क) अंगाई
 ड) संस्कार गीते.
- 14) जुन्या रितीभातींचे वर्णन ज्या गीतांमध्ये केले जाते त्यास ---- असे म्हणतात.
 अ) बालगीते
 ब) श्रमगीते
 क) संस्कारगीते
 ड) ओवी
- 15) कोणतेही काम करताना त्यास अनुकूल अशा सुर व लयीत जे गीत गायले जाते त्यास ---- म्हणतात.
 अ) स्त्रीगीते
 ब) श्रमगीते
 क) बालगीते
 ड) ओवी
- 16) 'काळ्या मातीत मातीत तिफण चालते' हे प्रसिद्ध गीत ---- गीत म्हणून प्रचलित आहे.
 अ) शेतकरी गीत
 ब) श्रमगीत
 क) कथागीत
 ड) भक्तीगीत

प्र.2 टिपा लिहा. (कोणतेही चार)

16

- अ) ओवीगीते
 ब) भारूड
 क) लोकसंगीत
 ड) लावणी
 इ) पोवाडा
 ई) श्रमगीत

प्र.3 थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

16

- अ) गोंधळ या प्रकाराविषयी थोडक्यात लिहा.
 ब) जागरण गोंधळातील दिवटया नावाच्या पात्राची कामगिरी स्पष्ट करा.
 क) निसर्गगीते आणि स्त्रीगीते या गीतांबद्दल माहिती लिहा.
 ड) धार्मिक गीते म्हणजे काय ते सांगून त्यावर चर्चात्मक टिप्पणी तयार करा.

- प्र.4 सविस्तर उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) 16
- अ) 'लोकसंगीताचे भविष्य' या वर तुमचे मत स्पष्ट करा.
- ब) लोकसंगीताची वैशिष्ट्ये लिहा.
- प्र.5 सविस्तर उत्तर लिहा 16
- 'शास्त्रीय संगीताचा पाया लोकसंगीतावर उभारलेला आहे' हे वाक्य सविस्तरपणे स्पष्ट करा.

Seat No.	
----------	--

**M.A. (Indian Music) (Semester - III) (New) (CBCS) Examination:
March/April-2023
Methodology of Research (MA20301)**

Day & Date: Monday, 10-07-2023
Time: 11:00 AM To 02:00 PM

Max. Marks: 80

सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1 खालील दिलेले योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा.

16

- 1) भौतिक शास्त्राचे कोणते नियम संगीतावर आधारित आहेत?
 - अ) नाद संबंध
 - ब) तार, रचना, वादय रचना
 - क) 36 इंच च्या तारे वर स्वरांची स्थिती
 - ड) वरील सर्व पर्याय
- 2) संगीत आणि मानसशास्त्राचा संबंध आहे?
 - अ) केवळ मानसिक विकासात
 - ब) केवळ भावनेत
 - क) ध्वनी आणि भावना
 - ड) वरीलपैकी कोणतेही नाही
- 3) शोध प्रक्रियेचा शेवटचा टप्पा ---- हा आहे.
 - अ) गृहीतक बनविणे
 - ब) विश्लेषण करणे
 - क) अहवाल बनविणे
 - ड) सारांश लिहिणे
- 4) सामग्री संकलन महत्वाचे आहे ----
 - अ) समस्या निवडण्यामध्ये
 - ब) समस्येचा उपाय शोधण्यात
 - क) निष्कर्ष काढण्यात
 - ड) यापैकी कोणतेही नाही
- 5) संशोधन प्रक्रियेमध्ये संशोधक ---- मध्ये सर्वाधिक सक्रीय असतो.
 - अ) समस्या निवडण्यात
 - ब) निष्कर्ष काढण्यात
 - क) सामग्री संकलनामध्ये
 - ड) वरील सर्व
- 6) ---- हे संगीतज्ञ आणि चिकित्सक दोन्ही आहेत.
 - अ) डॉ. बी. एल. वर्मा
 - ब) पं. विष्णु दिगंबर पलूस्कर
 - क) डॉ एल. सुब्रमण्यम
 - ड) संजीव अभ्यंकर
- 7) भिन्न जोडी निवडा.
 - अ) संगीत आणि चिकित्सा – शरीर रचनेमध्ये संगीत
 - ब) संगीत आणि गणित – लय तालात गणिताचा आधार
 - क) संगीत आणि अर्थशास्त्र – सांस्कृतिक परंपरे मध्ये संगीत
 - ड) संगीत आणि भौतिकशास्त्र – वाद्यनिर्मिती

- प्र.3 थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) 16**
- अ) संशोधनाच्या प्रकारांविषयी सविस्तर लिहा.
ब) संशोधन प्रक्रिया म्हणजे काय ते सांगून संशोधन प्रक्रियेमधील महत्त्वाचे टप्पे विशद करा.
क) उपकल्पनेचे विश्लेषण करून त्याच्या प्रकारांविषयी माहिती लिहा.
ड) व्याप्ती आणि मर्यादा
- प्र.4 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. 16**
संशोधनासाठी विषयाची निवड करताना संशोधकाचा दृष्टीकोन कसा असावा या विषयी तुमचे मत स्पष्ट करा.
- किंवा**
- ‘संशोधन करणाऱ्या संशोधकाच्या काही प्राथमिक अर्हता असणे आवश्यक आहे’ त्या अर्हता विषयी सविस्तर लिहा.
- प्र.5 आदर्श संशोधकामध्ये कोणते गुण असणे आवश्यक आहे? 16**

- प्र.4** खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. **16**
राग—चंद्रकस किंवा राग मधुवंती या रागाचा बड़ाख्याल, तीन आलाप, व तीन तानांसह लिहा.
- किंवा**
- चतरंग व त्रिवट या गीतप्रकाराविषयी सविस्तर माहिती लिहा.
- प्र.5** राग मिर्याँ मल्हार किंवा सूर मल्हार या रागाचा बड़ाख्याल तसेच 5 आलाप व 5 **16**
तानासाह लिहा. तसेच राग—मिर्याँ मल्हार व राग सूर मल्हार च्या 'रागवाचळ' स्वरसंगती कोणत्या स्पष्ट करा.

- 9) कंठ संगीताची मुळ उत्पत्ती ---- तून झाली
 अ) नाद ब) ध्वनी
 क) ओंकार ड) स्वर
- 10) ---- म्हणजे ध्वनीचे निरनिराळ्या उपाय योजना करून नियंत्रण करण्याचे शास्त्र होय.
 अ) ध्वनीचे पुनरुत्थापन ब) अभिलेखन
 क) ध्वनी संयोजन ड) ध्वनी संवर्धन
- 11) तारेवरील ताण वाढविल्यास नादाची ---- वाढते.
 अ) तीव्रता ब) घनता
 क) उंची ड) दिर्घता
- 12) आवाजाची गोडी ---- वर अवलंबून असते.
 अ) शक्ती ब) उंची
 क) घनता ड) दिर्घता
- 13) आवाज निर्मितीची क्रिया ---- मुलभूत शारीरिक क्रियेतून साकार होते.
 अ) 2 ब) 3
 क) 4 ड) यापैकी नाही
- 14) ---- हे उत्तम ध्वनी वाहक आहे.
 अ) पोलाद ब) हवा
 क) पाणी ड) लाकूड
- 15) ---- कंपन संख्येवर अवलंबून असते.
 अ) नादाची उंची ब) नादाची लांबी
 क) नादाची घनता ड) वरील सर्व
- 16) 'आवाज साधना शास्त्र' या पुस्तकाचे लेखक ---- आहे.
 अ) अशोक रानडे ब) यशवंत देव
 क) डॉ. बी. आर देवधर ड) वरील पैकी नाही

प्र.2 टिपा लिहा. (कोणत्याही चार)

16

- अ) सुसंवाद - विसंवाद
 ब) ध्वनीचा वेग
 क) अॅकॉस्टिक अम्प्लीफायर
 ड) सभागृह गुंजन
 इ) संगीतोपयोगी योगासने
 ई) प्रतिध्वनी

प्र.3 खालीलपैकी प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

16

- अ) तरंग कसे निर्माण होतात? ध्वनीतरंग व तरंगाचे गुणधर्म उदाहरणासहीत स्पष्ट करा.
 ब) 'अनुवादामुळे तंतुवादयामध्ये रंजकता येते' सविस्तर विश्लेषण करा.
 क) वादयांच्या बनावटीमागील ध्वनीशास्त्रीय तत्त्वे विस्तारपूर्वक लिहा.
 ड) ध्वनी म्हणजे काय? सांगितिक ध्वनी निर्मिती साठी ध्वनीचे कोणते गुणधर्म आवश्यक आहेत?

- प्र.4** खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. **16**
- अ) आदर्श सभागृहाची रचना कशी असावी?
ब) संगीतामध्ये योगसाधनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- प्र.5** सविस्तर उत्तर लिहा. **16**
- 'ख्याल गायकी व उपशास्त्रीय गायकी यासाठी वेगवेगळ्या प्रकारे आवाज साधना शास्त्राचा अभ्यास करावा लागतो' या बाबत तुमचे विचार लिहा.

- प्र.4 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. 16
पं. जितेंद्र अभिषेकी यांचे चरित्र लिहा.
किंवा
आदर्श सभागृह आणि ध्वनी संयोजन याविषयी माहिती लिहा.
- प्र.5 सविस्तर उत्तर लिहा. 16
तुम्ही अनुभवलेल्या मैफिलीचे सविस्तर वर्णन लिहा.

- प्र.2 थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) 16**
- 1) देवगंधार रागाची सविस्तर माहिती लिहा.
 - 2) त्रितालाची माहिती लिहून एकपट, दुप्पट व चौपट लिहा.
 - 3) मुलतानी रागाची सविस्तर माहिती लिहून 4 मुक्त आलाप लिहा.
 - 4) झुमरा तालाची माहिती लिहून एकपट व तिप्पट लिहा.
 - 5) नंद रागाची सविस्तर माहिती लिहून 4 मुक्त ताना लिहा.
 - 6) कौसी कानडयाची सविस्तर माहिती लिहून 4 आलाप लिहा.
- प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) 16**
- 1) अभोगी कानडयाचा बडा ख्याल लिपीबध्द करून 2 निबध्द आलाप लिहा.
 - 2) देव गंधार रागाचा छोटा ख्याल लिपीबध्द करून 4 निबध्द आलाप व 4 निबध्द ताना लिहा.
 - 3) जोग रागाचा बडा ख्याल लिपीबध्द करून 2 निबध्द आलाप लिहा.
 - 4) मुलतानी रागाचा बडा ख्याल लिपीबध्द करून 2 निबध्द आलाप लिहा.
- प्र.4 सविस्तर उत्तर लिहा. (कोणताही एक) 16**
- 1) मुलतानी व तोडी रागाची सविस्तर माहिती लिहून साम्य भेद स्पष्ट करा.
 - 2) दरबारी कानडा व अडाणा रागाची सविस्तर माहिती लिहून साम्य भेद स्पष्ट करा.
- प्र.5 सविस्तर उत्तर लिहा. 16**
- टुमरी, चैती होरी, बारहमासा, कजरी, धून यांविषयी सविस्तर माहिती लिहा.

- 10) ————— हा प्रकार तांडव आणि लास्य या दोन्ही प्रकारात मोडतो.
 अ) छली ब) कुचीपुडी
 क) कथकली ड) यापैकी नाही
- 11) ————— ही शैली अन्धप्रदेशात उदयाला आली.
 अ) कथक ब) मणीपुरी
 क) कुचीपुडी ड) ओडिसी
- 12) कर्नाटक संगीतात मूळ ————— ताल आहेत.
 अ) 5 ब) 6
 क) 7 ड) 8
- 13) तराणा या गीतप्रकाराशी साधर्म्य असलेला कर्नाटकी संगीतातील गीत प्रकार म्हणजे ————— होय.
 अ) जावली ब) तिल्लाना
 क) पल्लवी ड) कृति
- 14) ————— घराणे हे खुल्या बाजातील आद्य घराणे आहे.
 अ) लखनौ ब) दिल्ली
 क) फारूखाबाद ड) अजराडा
- 15) भरतनाट्यम या नृत्यप्रकाराबरोबर ————— हा गीत प्रकार प्रामुख्याने गायला जातो.
 अ) जावली ब) पद
 क) तिल्लाना ड) वर्णम
- 16) वर्णम या प्रबंधाची रचना ————— वर्षापूर्वी झाली.
 अ) 500 ब) 400
 क) 200 ड) 300

प्र.2 थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

16

- अ) हिंदुस्थानी स्वर व कर्नाटकी स्वर यातील फरक स्पष्ट करा.
 ब) सतारीच्या घराण्यांविषयी माहिती लिहा.
 क) तबल्यातील दिल्ली घराण्याविषयी माहिती लिहा.
 ड) रागरचना सिध्दांताचे प्रस्थापित मार्ग स्पष्ट करा.
 इ) वाद्यवादनातील गायकी अंग शैलीविषयी लिहा.
 ई) जावली व तिल्लाना या प्रकारांची माहिती लिहा.

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

16

- अ) कर्नाटक तालपध्दती स्पष्ट करा.
 ब) भरतनाट्यम या नृत्यप्रकाराविषयी सविस्तर माहिती लिहा.
 क) तंत वाद्यातील बाज शैली स्पष्ट करा.
 ड) हिंदुस्थानी आणि कर्नाटकी संगीतातील गीत प्रकारांची तुलना लिहा.

- प्र.4** खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. **16**
हिंदुस्थानी ताल पद्धती व कर्नाटकी ताल पद्धती यांची तुलना सविस्तर लिहा.
किंवा
कर्नाटकी संगीतातील प्रमुख गीत प्रकारांविषयी सविस्तर माहिती लिहा.
- प्र.5** सविस्तर उत्तर लिहा. **16**
हिंदुस्थानी संगीतातील गीत प्रकारांविषयी सविस्तर माहिती लिहा.